

بررسی نصیحت غیر مستقیم در بوستان سعدی و نگاه کاربردی به آن با توجه به نظرسنجی از تعدادی معلمان و مربیان دبستان های دخترانه شهر قزوین

دکتر سید خلیل قافله باشی^۱

فتانه صفری^۲

چکیده

نصیحت غیر مستقیم که به اشکال مختلف از قبیل حکایت، مثل، تمثیل، ادب گفتار ضمن حکایت و تصویر سازی و به جز این ها خود را نشان می دهد در بوستان شاعر بزرگ ایران سعدی شیرازی بسیار دیده میشود. اما در عصر جدید با توجه به تحقیقی که در این مقاله انجام گرفته، توجه به این امر مهم را در امور تربیتی کمتر مشاهده می کنیم. تحقیق بدست آمده از چند مدرسه

۱. استادیار زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابهر

۲. مدیر دبستان ابتدایی فرهنگ دوست، ناحیه ۱ آموزش و پرورش قزوین

ی ابتدایی دخترانه در شهر قزوین است که میزان استفاده از نصیحت غیر مستقیم را بین معلّمان و مربیان که اغلب نقش مادر را هم ایفا می کنند ، نشان میدهد.

کلمات کلیدی: سعدی ، بوستان ، نصیحت غیر مستقیم.

مقدمه

افصح المتکلمین سعدی شیرازی یکی از بزرگترین شاعران ایران و جهان ، در قرن هفتم هجری می زیست . او ادیبی جامع بود. هم نظم او مقامی والا دارد و هم نثر او. وی در قوالب مختلف شعر سرآمدست (غزل ، قصیده ، مثنوی ، قطعه ، ترجیع بند و ...) در بیان اغراض و مقاصد سخن (عشق ، پند و اندرز ، حکمت ، عرفان ، مدح ، مرثیه و ...) استادی بی نظیر است . از کلام او موضوعاتی همچون روانشناسی ، اقتصاد ، حفظ الصّحّه (بهداشت) که از علوم و فنون پر کاربرد دنیای امروزیست به طور غیر سیستماتیک و غیر منظم ، نه با روش علمی ؛ می توان دریافت کرد. مسائل تربیتی که بطور عموم در ادبیات گذشته ی ما مورد توجه بوده است ؛ خصوصا در شعر سعدی برای خود جایی باز کرده است. این مسائل در حکایات و امثال و تمثیلات گاه در تصویرات و اوصاف ضمن حکایت خود را نشان میدهد. سعدی شاعر پند و اندرزست و هیچ شاعری شاید در جهان در این شیوه به پای او نمی رسد.

روش غیر مستقیم تربیتی و نصیحتها و پندهای او از زبان حکایت و در قول و عمل دیگران مؤثر و کم نظیرست. بویژه ادب گفتار که به طور غیر مستقیم به افراد جامعه می آموزد که چگونه باید سخن گفت که هم تأثیر قابل توجه داشته باشد و هم از بی ادبی های گفتاری جامعه را پاک سازد.

به هر حال سعدی بوستان را که مشحون از نصائح است در ده باب تنظیم ساخته وی پس از توحید و نعت پیامبر اسلام (ص) وقتی به ستایش پادشاه زمان خویش ابوبکر زنگی می رسد ، چنین آزادمنشانه و هنرمندانه داد سخن میدهد :

مرا طبع از این نوع خواهان نبود

سر مدحت پادشاهان نبود

ولی نظم کردم به نام فلان

مگر باز گویند صاحب‌دلان

که سعدی که گوی بلاغت ربود

در ایام بوبکر بن سعد بود... (سعدی، ۱۳۶۵ : ۲۰۶)

نصیحت غیر مستقیم در نوشته های علمای جامعه شناسی ، روان شناسی و علوم تربیتی کمتر مورد توجه واقع شده است. اصولاً چه در بین نویسندگان معاصر اروپایی و آمریکایی و چه در بین نویسندگان داخلی موضوع مورد بحث، شناخته نشده است و تنها در کتب اخلاقی مذهبی نیم نگاهی به آن داشته اند. آنچه بیشتر خصوصاً در بین علمای علوم تربیتی مورد بحث و مذاقه قرار گرفته آموزش مستقیم و غیر مستقیم است و یکی از واضح ترین موارد گفت و گو در این باره را مقاله ی راهنمایی درونی کردن روش های اخلاقی در طریق برنامه درسی یافته ایم که برای شناخت روش علمای فن تربیتی امروز به ذکر چند جمله از آن اکتفا می کنیم:

شیوه نیمه مستقیم:

... یکی از گونه های مهم شیوه ی نیمه مستقیم در قلمرو روش های آموزش ارزش ها را می توان در روش بحث و گفت و گو ملاحظه کرد. در این روش مسأله ای اخلاقی و ارزشی در حکم موضوع بحث مطرح می شود.

بلات و کلبرگ بررسی هایی در مورد تاثیر بحث گفت و گو بر استدلال اخلاقی کودکان انجام دادند. بلات به منظور واری این فرضیه که تحول مراحل اخلاقی بر اصل تعارضمبنتی است برنامه چهار ماهه ای برای بحث و تبادل نظر در مورد مسائل اخلاقی در کلاسهای معماهای اخلاقی برای سنین یازده تا پانزده اجرا کرد. کودکان معما های اخلاقی را مورد بحث و مجادله قرار دادند. برکویتز و گیبز(۱۹۸۳) نیز از روش بحث و جدل برای تربیت اخلاقی استفاده کردند. یافته های آنها نشان داد که بحث و مذاکره موثر مستلزم انعطاف پذیری و خودداری از استفاده از راهبردهای آموزشی مستقیم مانند موعظه و سخن رانی است.

شیوه ی غیر مستقیم:

سرانجام در شیوه های غیر مستقیم آموزش و تربیت ارزشی و اخلاقی، ارزش مورد نظر، نه به صورت صریح در قالب تدریس معلم و نه به صورت نیمه مستقیم در جریان بحث و گفت و گوی مربوط به ارزشی معین، بلکه به صورت غیر مستقیم و بدون آنکه در کانون توجه قرار گیرد، مطرح می شود. برای مثال در همان قلمرو آموزش ارزشها روشی چون الگو پردازی عملی را می توان نمونه ای از شیوه ی غیر مستقیم دانست.

دامنه ی شیوه ی غیر مستقیم به رفتارهای عملی خود معلم محدود نیست بلکه الگوهای عملی در قالب شخصیت های تاریخی و شخصیت های داستانی نیز تاثیر خاص خود را دارند و معلم می تواند با قرار دادن دانش آموزان در معرض ویژگی های شخصیتی اینگونه شخصیت ها از روش غیر مستقیم استفاده کند.

پیشینه تحقیق:

درباره ی سعدی کتابها، مقاله ها و رساله های بسیاری نوشته شده که هر یک در موضوعات خاصی به کار می آید. تربیت از نگاه سعدی کم و بیش جایی در نوشته ها باز کرده است. اما آنچه به نظر نویسندگان مقاله رسیده سخنی در باب نصیحت غیر مستقیم در کلام سعدی نیست و موضوع این مقاله در نوع خود تازگی دارد. درباره ی ادب، تربیت و آموزش و پرورش در سخن سعدی بهترین کتابی که ترتیب داده شده مجموعه سه جلدی مقالات معتبر درباره ی این شاعر جهانی است که به نام "ذکر جمیل سعدی" انتشار پیدا کرده است. مقالات تربیتی این مجموعه این موضوعات را در بر دارد:

"تاثیر تربیت از دیدگاه سعدی" از محمد کریم آزادی که بیشتر در باب آراء سعدی راجع به تاثیر محیط و توارث نوشته شده است. "خانه و خانواده در آثار سعدی" از احمد احمدی بیرجندی که درباره ی همسر داری و شوهر داری مطالبی دارد و از جدّ و هزل خالی نیست. "سعدی آموزگار قرون" از محمد علی امامی که در آموزش و پرورش کلام سعدی است. "شیخ سعدی و تصور او از یک جامعه آرمانی" از نورالحسن انصاری که از نویسندگان شبه قاره ی هند است. "چهره ی سعدی و سخنان حکیمانه ی او در گلستان" از امین عبدالمجید بدوی از نویسندگان مصر. "تلاقی حکمت و ادب در آثار سعدی" از محمد تقی جعفری تبریزی. "سعدی شاعر اخلاق" رضا داوری. "چند نظر تربیتی و اخلاقی و مذهبی سعدی" از بدیع الله دبیر نژاد. "سعدی و فلسفه ی زندگی" از حیدر زمانی. "سعدی آموزگار قناعت" از محمد مهدی رکنی. "تربیت از نظر سعدی" از علی شریعت

مداری. "سعدی و امور اجتماعی" از رضا شعبانی. "عدالت در بوستان" از محمد علوی مقدم. "مقایسه ای میان گلستان و اخلاق ناصری در شیوه ی آموزش فضایل اخلاقی" از غلامعلی حداد عادل.

اگر چه در باب نصیحت غیر مستقیم مطلبی نیافتیم اما درباره ی آموزش غیر مستقیم مطالبی دیده شد که بهترین آن ها مقاله ایست با عنوان .راهنمایی درونی کردن روش های اخلاقی در طریق برنامه درسی از دکتر زهره خسروی و دکتر خسرو باقری انتشار یافته در فصلنامه مطالعات برنامه درسی که نوشته های مفیدی در آن از آموزش مستقیم، نیمه مستقیم و غیر مستقیم مندرج است.

جلوه های نصیحت غیر مستقیم در بوستان سعدی :

۱. حکایت:

بوستان پر از حکایات نغز و استادانه ی جگمی و پندی و اندرزی است . و این روش حکایت روشی غیر مستقیم برای تعلیم آداب است و بیان نصیحت به افراد و جوامع. حکایات بوستان هنرمندانه و مؤثر به نظم کشیده شده است.

۲. مثل:

استفاده کردن از امثال در شعر سعدی خصوصاً بوستان ، آموزاندن پند و ادب به طریق غیر مستقیم است. به آوردن چند نمونه اختصار می کنیم:

توراهست بط را زطوفان چه باک؟! (همان : ۲۲۹)	گر از نیستی دیگری شد هلاک
که گر خار کاری سمن ندروی (همان : ۲۲۹)	همینت پسند است اگر بشنوی
بر پاک ناید ز تخم پلید (همان : ۲۳۵)	نه ابلیس بد کرد و نیکی ندید؟
مرادش کم اندر کمند اوفتد (همان : ۲۶۱)	کسی را که همّت بلند اوفتد
که جان دارد و جان شیرین خوش است (همان : ۲۶۴)	میازار موری که دانه کش است
هم آن کس که دندان دهد نان دهد (همان : ۳۳۸)	مخور هول ابلیس تا جان دهد

۳. تمثیل:

تشبیه تمثیلی روشی غیر مستقیم و آگاه کننده و هنری برای بیان نصائح است که در مخاطب تأثیر بسیاری دارد. آیا هیچ فرد ایرانی را می شناسیم که دو بیت معروف سعدی را که جنبه ی تمثیلی دارد ؛ در موضوع یاری و تعاون نشنیده و از بر نکرده باشد؟:

بنی آدم اعضای یک پیکرند
که در آفرینش ز یک گوهر اند
چو عضوی به درد آورد روزگار
دگر عضو ها را نماند قرار

برای موضوع عدالت و دوری از ظلم و ستم :

رعیت چو بیخند و سلطان درخت
درخت ای پسر باشد از بیخ سخت
مکن تا توانی دل خلق ریش
وگر میکنی میکنی بیخ خویش

(همان : ۲۱۱)

در احسان و کرم:

درختی است مرد کرم باردار
وز او بگذری هیزم کوهسار
(همان : ۲۷۶)

در موضوع ناهمجنس بودن:

چو طوطی کلاغش بود همجنس
غنیمت شمارد خلاص از قفس
(همان : ۳۵۵)

در نیک بودن و بهره رساندن:

حطب را اگر تیشه بر پی زنند
درخت برومند را کی زنند؟
(همان : ۲۷۶)

۴. تعلیم ادب گفتار به صورت خطابی در ضمن حکایت:

سعدی چندین بار در بوستان خود از این روش هوشیارانه بهره برده است. روشی که به قول معروف « به در می گوید که دیوار بفهمد!» این شیوه خصوصاً برای جوامع امروز ، که ادب گفتار در بین آنان کمرنگ شده ، پر فایده است.

در جایی از بوستان ، در ضمن حکایتی شوهر ، همسر خویش را با کلمه ای نرم ، عاطفی و پر معنی خطاب میکند:

بزارید وقتی زنی پیش شوی
که دیگر مخر نان ز بقال کوی
به بازار گندم فروشان درآی
که این جو فروش است گندم نمای
نه از مشتری کز زحام مگس
به یک هفته رویش ندیدست کس!

بدلداری آن مرد صاحب نیاز

به زن گفت کای روشنایی بساز...

(همان : ۲۵۹)

مقصود خطاب «ای روشنایی» است که خطابی نرم و پر معنی و مشوق است و در حقیقت مرد ، زن خویش را روشنایی و چراغ خانه و خانواده می خواند و از خطابهایی که امروزه رایج است چقدر فاصله دارد. شاعر به طور غیرمستقیم و هوشیارانه هم بر حذر میدارد و هم ترغیب می کند.

در حکایتی دیگر خطاب از قول زن به شوهر آمده است و چقدر زیباست که سعدی توازن را از نظر ادب گفتار بین مرد و زن (شوهر و همسر) نگاه داشته و در حقیقت هم زنان و هم مردان را تعلیم داده که چگونه باید سخن گفت و ادب گفتار را در یاد داشت. بیت اول حکایت این بیت است:

به سرهنگ دیوان چنین گفت زن

که خیز ای مبارکدر رزق زن

(همان : ۲۶۰)

زن سرهنگ سلطان به شوهرش خطاب می کند «ای مبارک» یعنی ای کسی که برکت و برکت آور خانه و خانواده تویی و ای آنکه فرخنده ای و ای پر میمنت. (کلمه ی مبارک با کلمه ی رزق مناسبت زیبایی دارد.)

در حکایتی دیگر شاعر ما را تا زمان حاتم طائی به عقب می برد و از قول آن مرد سخاوتمند و کرم پیشه ادب گفتار را می آموزد:

زبنگاه حاتم یکی پیر مرد

طلب ده درم سنگ فانید کرد

ز راوی چنان یاد دارم خبر

که پیشش فرستاد تنگی شکر

شنید این سخن نامبردار طی

بخندید و گفت ای دلارام حیّ

گر او در خور طاعت خویش خواست

جوانمردی آل حاتم کجاست؟

(همان : ۲۷۰)

شوهر زن خود را که حتی اعتراض به رفتار او کرده است ، با چه خطاب دل انگیزی به گفتار خود جلب می کند و از خطاب ندایی «دلارام حیّ» استفاده کرده است یعنی آن که موجب آرامش دل خانواده است.

در حکایتی دیگر از زبان عارفی به سعدی که یا مرید او یا دوست او بوده چنین ادب گفتار به کار می رود :

قضا را من و پیری از فاریاب

رسیدیم در خاک مغرب به آب

مرا یک درم بود و برداشتند
سیاهان براندند کشتی چو دود
به کشتی و درویش بگذاشتند
مرا گریه آمد ز تیمار جفت
که آن ناخدا ناخدا ترس بود
مرا آنکس آرد که کشتی برد...
مرا آنکس آرد که کشتی برد...

(همان : ۲۸۹)

خطاب «ای پر خرد» مخاطب را به شوق می آورد و از پیران سزاوار ست که همین گونه با جوانان سخن بگویند یا دوستان ، دوستان خویش را این گونه مخاطب سازند.
در حکایت دیگری از زبان پدر به فرزند چنین خطابی دارد :

سگی پای صحرا نشینی گزید
شب از درد بیچاره خوایش نبرد
به خشمی که زهرش ز دندان چکید
پدر را جفا کرد و تندی نمود
به خیل اندرش دختری بود خرد
پس از گریه مرد پراکنده روز
که آخر تو را تیز دندان نبود؟!
بخندید کای بابک دلفروز...

(همان : ۳۰۷)

با وجود اینکه دختر بابا دوست از روی دلسوزی ولی در عین کودکی با پدر به تندی سخن می گوید اما پدر در حالی که از درد آزار می کشد ، با دختر خویش کلامی مهربانانه ، عاطفی و پر معنا دارد. خطاب ندایی او «ای بابک دلفروز» است یعنی ای جان پدر و ای کسی که باعث روشنایی و قوت دل من هستی.

از این نوع در بوستان سعدی و آثار دیگر او می توان یافت اما همین مقدار برای رساندن مقصود کفایت می کند.

۵. به تصویر کشیدن و اوصاف نیک کسان را در ضمن حکایت برشمردن :

این روش به طور غیر مستقیم خواننده و شنونده را ترغیب به داشتن صفات نیک می کند و سعدی از این روش خصوصاً برای ترغیب پادشاهان و امیران و صاحبان مقام به عدالت استفاده می نماید. مثلاً پادشاهی را به شایستگی و بایستگی ستایش و توصیف می کند یعنی اینگونه باش!

در مدح ابوبکرین سعد زنگی از اتابکان فارس چنین داد سخن میدهد:

سر سرفرازان و تاج مهان
نیامد برش دردناک غمی
به دوران عدلش بناز ای جهان
که نهاد بر خاطرش مرهمی
که نالد ز بیداد سر پنجه ای
نبینی در آیام او رنجه ای

(همان : ۲۰۶)

یا در باب اول بوستان حکایت یکی از پادشاهان یعنی «تکله» را طوری به تصویر می کشد که رغبت پیروی از او و اخلاق و سیرت او را در مخاطب زیاد می کند :

در اخبار شاهان پیشینه هست
بدو رانش از کس نیاززد کس
که چون تکله بر تخت شاهی نشست
سبق برد اگر خود همین بود و بس...

(همان : ۲۲۵)

اوج تصویر و شمردن اوصاف را در حکایت زیبا و استادانه ی او در باب چهارم یعنی باب تواضع می بینیم:

ملک صالح از پادشاهان شام
بگشتی در اطراف بازار و کوی
برون آمدی صبحدم با غلام
که صاحب نظر بود و درویش دوست
به رسم عرب نیمه بریسته روی
هر آنک این دو دارد ملک صالح اوست...

(همان : ۳۱۱)

می گوید اگر می خواهی ملک صالح و ملک صالح را بشناسی باید ببینی که آیا دارای نظر پاک و عمیق هست؟ و آیا درویش دوستی و خیرخواهی را دارد؟ با این تصویر و اوصاف غیر مستقیم و مؤثر ، تعلیم صاحب نظری و خیر خواهی می دهد. مخصوصاً پادشاهان و امیران و زعمای جامعه را به درست کرداری می خواند.

توضیحات:

مثل:

الْمَثَلُ إِنَّمَا وَزَنٌ فِي الشَّعْرِ لِيَكُونَ أَشْرَدُ لَهُ وَ أَحَقُّ لِلْمَنْطِقِ بِهِ.

(ابو علی حسن ابن رشیق، ۱۴۲۱، ج ۱: ۴۴۷)

ترجمه : مثل که در شعر جای می گیرد از آن مشهور تر است و برای استوار ساختن معنی آن می آید و از آن به منطق سخن سزاوارتر است.

در اصطلاح فن بدیع ارسال مثل عبارت است از آوردن جمله ای پند آموز و حکیمانه که شاعر از آن به مثابه ی حجتی در اثبات مدعای خویش سود جوید این تعبیر حکیمانه که موجب آرایش کلام شاعر گردد یا پیش از او شایع بوده و شاعر آن را از فرهنگ خویش به وام گرفته است یا خود آن را ساخته و در فرهنگ جامعه به یادگار نهاده است.

(عقدایی، ۱۳۸۰: ۱۴۱)

تمثیل:

تَمَثَّلَ شَيْئاً بِشَيْءٍ فِيهِ إِشَارَةٌ.

(ابو علی حسن ابن رشیق، ۱۴۲۱، ج ۱: ۴۳۹)

ترجمه: مورد مشابهت قرار دادن چیزی به چیز دیگر است که در آن اشاره و نشانه ایست برای فهم مقصود.

مِنْ ضُرُوبِ الاسْتِعَارَةِ، التَّمَثِيلِ وَ هُوَ المِمَّا ثَلُّهُ عِنْدَ بَعْضِهِمْ.
(همان: ۴۳۹)

ترجمه: نزد بعضی ادبای بلاغت تمثیل از فروع استعاره است.

تشبیه، عام و تمثیل اخص آن است. پس هر تمثیلی تشبیه است و هر تشبیهی تمثیل نیست.
(عبد القاهر جرجانی، ۱۳۶۱: ۵۳)

تمثیل یکی از ابزارهای استدلال است که در آن ذهن از حکم در مورد چیزی به حکم در مورد چیز دیگر به دلیل مشابهتی که میان آنها وجود دارد منتقل میگردد.

(عقدایی، ۱۳۸۰: ۱۴۲)

وصف:

الْوَصْفُ إِنَّمَا هُوَ ذِكْرُ الشَّيْءِ بِمَا فِيهِ مِنَ الْأَحْوَالِ وَالْهَيَاتِ.

(ابو علی حسن ابن رشیق، ۱۴۲۱، ج ۲: ۴۴۰)

ترجمه: وصف یاد کردن چیزی است که در آن از حالات و هیات ها استفاده شده باشد.

هدف های کلی و آرمانی پژوهش:

۱. شناسایی میزان کاربرد نصیحت مستقیم و غیر مستقیم و آموزش عملی نصیحت و کاربرد اطلاعی نصیحت در میان معلمان در جهت مشارکت در توسعه فرهنگ کتاب خوانی و استفاده از سخنان گوهر بار سعدی در میان معلمان.
۲. آرایه آمار مستند از میزان به کار گیری سخنان بزرگانی چون سعدی در زندگی روزمره و زندگی شغلی معلمان.

هدف های فرعی :

۱. شناخت انواع نصیحت غیر مستقیم در بوستان سعدی

۲. نقش نصیحت غیر مستقیم در تدریس و تربیت معلمان و مربیان
۳. شناسایی نقش تحصیلات بر میزان استفاده افراد از سخنان سعدی و نصیحت‌های آن در زندگی روزمره.
۴. شناسایی نقش تفکر سنی بر میزان استفاده افراد از سخنان سعدی و نصیحت‌های آن در زندگی روزمره.
۵. شناسایی میزان استفاده معلمان از ابیات پند آموز سعدی در امر آموزش و پرورش.

پرسش های پژوهش

۱. آیا فرزندان خود را به طور مستقیم نصیحت می کنید ، چه میزان ؟
۲. آیا دانش آموزان را بطور مستقیم نصیحت میکنید ، چه میزان ؟
۳. تا چه میزان از حکایات و داستانها در پند و اندرز به فرزند خود استفاده می کنید ؟
۴. تا چه میزان از حکایات و داستانها در پند و اندرز به دانش آموزان خود استفاده می کنید ؟
۵. از مثل در نصیحت فرزند خود چقدر بهره می برید؟
۶. از مثل در نصیحت دانش آموزان خود چقدر بهره می برید؟
۷. از تصویر سازی و بیان اوصاف دیگران در پند و اندرز فرزند چقدر استفاده می کنید ؟
۸. از تصویر سازی و بیان اوصاف دیگران در پند و اندرز دانش آموزان چقدر استفاده می کنید ؟
۹. ادب گفتار و خطابه‌های احترام آمیز را در خانواده چقدر رعایت می کنید ؟
۱۰. ادب گفتار و خطابه‌های احترام آمیز را در مدرسه چقدر رعایت می کنید ؟
۱۱. آیا به طور کلی نصیحت مستقیم را موثر می دانید؟
۱۲. آیا به طور کلی نصیحت غیر مستقیم را موثر می دانید؟
۱۳. از ادبیات گذشته ایران در نصایح خویش به فرزندان و دانش آموزان چقدر بهره می برید؟
۱۴. بوستان سعدی را چقدر می شناسید و از ابیات پند آمیز آن چقدر در مسائل آموزش و پرورش استفاده میکنید ؟

جامعه آماری پژوهش:

جامعه آماری این پژوهش عبارت است از کلیه معلمان دوره آموزشی ابتدایی که در محیط منزل نقش مادر بر عهده دارند.

نمونه آماری انتخاب شده تعداد محدودی از آحاد جامعه آماری اند که بیان کننده ویژگی های اصلی کل جامعه می باشند.

در این پژوهش تعداد ۳۵۰ نفر از معلمان دوره آموزشی ابتدایی به عنوان نمونه آماری بر اساس جدول مورگان انتخاب شده و انتخاب این نمونه ها به صورت تصادفی (Random) و با استفاده از نرم افزار از جامعه کلی معلمان استان قزوین که در مقطع ابتدایی در حال فعالیت هستند و خود نیز در خانواده نقش مادری دارند انجام شده. و درصد تصادفی بودن انتخاب از تمام سطوح جامعه در حد قابل قبول است.

ابزار اندازه گیری :

در این تحقیق از روش پرسشنامه برای جمع آوری اطلاعات استفاده شده و بعد از جمع آوری پرسشنامه ها با کمک نرم افزار کلیه ی اطلاعات پرسشنامه ها دریافت شده و جمع بندی حاصل شده است. پرسشنامه و نظرخواهی و بررسی سوالات و محاسبه فراوانی درصد و رسم نمودار است.

شیوه گردآوری داده های پژوهش:

اطلاعات مورد نیاز در این پژوهش از طریق مطالعات میدانی و با استفاده از ابزار پرسشنامه و توزیع آن بین نمونه های آماری صورت گرفته و اطلاعات مورد نیاز برای بررسی فرضیه های پژوهش جمع آوری گردیده است و قسمتی از مقاله روش کتابخانه ای اساس کار بوده است. و نیز برای تدوین مبانی نظری از مقالات لاتین و فارسی مرتبط با موضوع ، کتب لاتین و فارسی مرتبط با موضوع و استفاده از رسانه های اجتماعی نظیر اینترنت و وب استفاده شده است.

روش تحقیق:

استفاده از روش های ترکیبی و نمونه آماری که به روش نمونه برداری تصادفی از نوع خوشه ای برگزیده شده است.

روش های انتخاب نمونه مراحل زیر را داشته است:

۱. تعیین تعدادی از مدارس شهر قزوین
۲. انتخاب تعدادی از نغلمان و مربیان این مدارس
۳. نمونه برداری خوشه ای و تحویل پرسشنامه آن ها و بررسی جامعه ی آماری

روش آماری و مدل پژوهش :

برای تجزیه و تحلیل داده ها از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. و نتایج بدست آمده از تجزیه و تحلیل به صورت درصد در جدول شماره یک آورده شده است. این نتایج گرد شده بر حسب 0.5 صدم است.

همچنین در این پژوهش براساس مطالعات انجام شده و مطابق آنچه که در مبانی نظری پژوهش ارائه گردید عوامل مختلفی مورد بررسی قرار گرفت ، نظیر : کاربرد نصیحت مستقیم ، کاربرد نصیحت غیر مستقیم ، آموزش عملی نصیحت و کاربرد اطلاعی نصیحت. و نتایج حاصل بررسی گردید.

نتایج پژوهش:

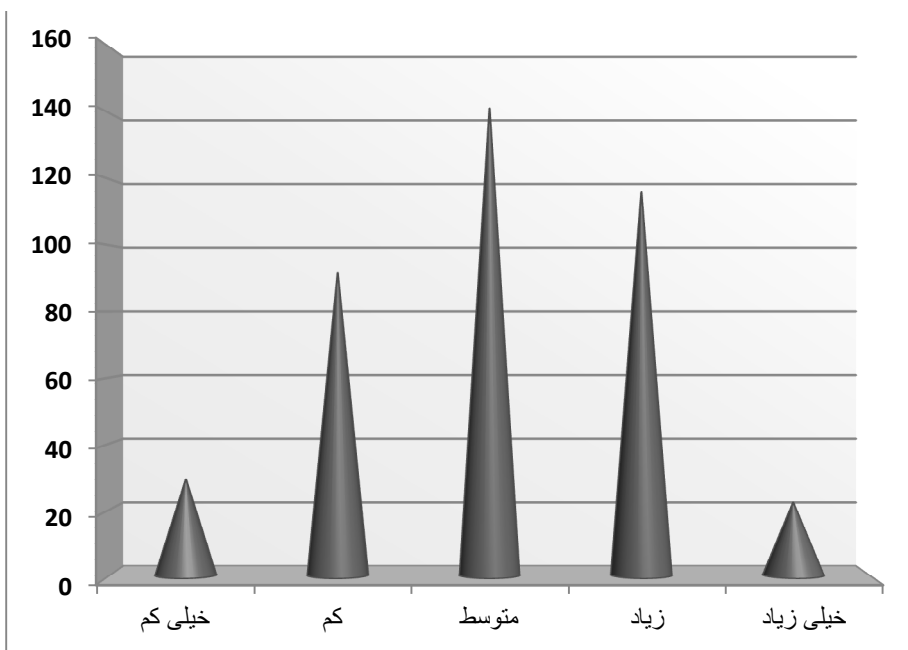
براساس اطلاعات جمع آوری شده از پرسشنامه ، فراوانی آزمودنی ها براساس پاسخ به پرسشها به شرح زیر است(نتایج بدست آمده از پژوهش برای چهار متغیر نام برده):
از میان ۳۵۰ پرسش نامه ۳۴۱ مورد قابل قبول بوده و از اعتبار لازم برای شرکت در نتیجه گیری برخوردار بود. در رابطه با متغیر اول که کاربرد نصیحت مستقیم مد نظر بوده و در این رابطه سه پرسش برای ارزیابی مطرح شده بود ، بیشتر پاسخ ها حول محور زیاد با آمار ۷۷.۵ است . در مورد متغیر دوم که کاربرد نصیحت غیر مستقیم است هفت پرسش مطرح شد که بیشترین پاسخ ها نشان دهنده استفاده کم از نصیحت غیر مستقیم است.(با اندازه ۶۰.۵) متغیر سوم یعنی آموزش عملی نصیحت با اندازه ی ۶۹.۵ و اندازه متوسط را به خود اختصاص داد. متغیر سوم ، کاربرد اطلاعی نصیحت نیز همانند متغیر سوم مقدار ۵۵.۵ درصد و میزان متوسط را به خود اختصاص داد. نتایج دقیق به دست آمده در جدول شماره یک قابل ارزیابی است.

جدول شماره (۱): توزیع متغیرها بر حسب درصد

متغیرها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
کاربرد نصیحت مستقیم	3	4.5	6.5	77.5	8.5
کاربرد نصیحت غیر مستقیم	19.5	60.5	10	6.5	3.5
آموزش عملی نصیحت	0.5	12	69.5	15.5	2.5
کاربرد اطلاعی نصیحت	6	14.5	55.5	16.5	7.5
جمع درصد :	29	91.5	141.5	116	22

مطابق درصدهای به دست آمده از جدول، نمودار رسم شده ، در یک نگاه فراوانی آزمودنی ها براساس پاسخ به پرسش های معرف میزان تاثیر استفاده از پند و اندرز در زندگی شغلی و زندگی فردی افراد با توجه به نتایج بدست آمده متوسط بوده است.

نمودار شماره (۱): نمودار توزیع متغیرها بر حسب درصد

نتیجه گیری نهایی :

پند و نصیحت در زبان و ادبیات پیشینیان ما هم به طور مستقیم و هم بطور غیر مستقیم دیده میشود ، سعدی شاعر بزرگ ایران که برای تربیت فردی و اجتماعی بسیار اهمیتتفاؤل بوده است اگرچه بنابر رسم زمان از نصایح مستقیم استفاده ی شایانی برده اما پند و اندرز به طور غیر مستقیم در آثارش خصوصاً بوستان کم و بیش به چشم می خورد که بصور مختلف از جمله حکایت ، مثل ، تمثیل ، تعلیم ادب گفتار با خطاب ندایی و تصویر و اوصاف خود را نشان میدهد. و این روش چون با هنر شاعری و فصاحت و بلاغت آمیخته شده است تأثیر قابل توجهی پیدا کرده است.

اما امروزه با وجود انتشار آنهمه کتب و مقالات تربیتی به سبک و شیوه ی جدید کمتر به این موضوع پرداخته اند و در خانواده و مدارس کاربرد زیادی ندارد. طبق تحقیقی که انجام یافت و آماری که از چند مدرسه ی ابتدایی دخترانه شهر قزوین به دست آمد ، مربیان و معلمان که اکثر آنان نقش مادر را هم ایفا می کنند توجه چندانی به ادبیات غنی گذشته ما به ویژه سعدی و بوستانش ندارند و از نصیحت غیر مستقیم بهره ی چندانی نمی برند. و این روش محصور است به کتب درسی و حکایاتی که در کتاب فارسی پایه های دبستان درج شده و روز به روز کم رنگتر و کم اثرتر می شود. بنظر می رسد شایسته است که در اینراه دست اندرکاران امور تربیتی چاره ای بیندیشند و با توجه به عصر جدید و نیاز بسیار به اخلاق و تربیت جایی برای ادب و نصیحت غیر مستقیم ایجاد کنند.

منابع:

۱. جرجانی، علد القاهر (۱۳۶۱)، اسرار البلاغه، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران
۲. خسروی، زهره، باقری، خسرو (۱۳۸۷)، راهنمایی درونی کردن روش های اخلاقی در طریق برنامه درسی، فصلنامه مطالعات برنامه درسی.
۳. سعدی شیرازی، مشرف الدین مصلح ابن عبد الله (۱۳۶۵)، کلیات، تهران، موسسه انتشارات امیر کبیر
۴. عقدایی، تورج (۱۳۸۰)، بدیع در شعر فارسی، زنجان، نیکان کتاب.
۵. قیروانی، ابو علی حسن ابن رشیق (۱۴۲۱)، العمده فی محاسن الشعر و آدابه و نقده، مقدمه و شرح فهرست صلاح الدین اهوازی، بیروت، دارالمکتبه الهلال.
۶. یونسکو، کمیسیون ملی (۱۳۶۴)، ذکر جمیل سعدی (مجموعه مقالات و اشعر به مناسبت بزرگداشت هشتصدمین سالگرد سعدی، اداره کل انتشارات و تبلیغات وزارت ارشاد اسلامی

- 1- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- 2- Blatt, M., and L. Kohlberg (1975). The effects of classroom moral discussion upon children's level of moral judgement. *Journal of Moral Education*, 4, 129-161.